

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ф.н. Анастас Герджиков

на дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в
Област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, Професионално
направление 2.1. Филология – класически езици (медицински латински език)

1. Кандидатката

Мина Петрова Петрова е магистър по класическа филология от Софийския университет. Тя е асистент по латински език в Медицинския университет – София. Задочен докторант е по професионално направление 2.1. Филология (Римска литература) към Катедра „Класическа филология“, Факултет по класически и нови филологии. Докторската дисертация е одобрена за публична защита на заседание на Катедрата по класическа филология на Софийския университет от 20 март 2025 г. Мина Петрова е натрупала и дори надхвърлила необходимите ЕСТК кредити, положила е докторантския си изпит с оценка Отличен 6 и е изпълнила всички задачи, поставени в индивидуалния ѝ план. Представени са всички необходими документи и материали.

С оглед на изложеното административно-процедурните изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ са спазени.

2. Публикации и участия в конференции

Кандидатката е представила пет публикации, свързани с темата на дисертацията, което съгласно чл. 1а, ал. 1 на Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България е в съответствие с националните минимални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“. Интересът на авторката към римската елегия е поне от времето на магистърската ѝ теза „Ролята на *Iena* в елегиите на Проперций и Овидий“ през

2012 г. Оттогава тя е участвала в конференции с над 10 доклада, които с малки изключения са свързани с темата на дисертацията.

3. Дисертацията и авторефератът

Представен е набор от материали в електронен формат, съдържащ административни документи, дисертационния труд и автореферат на български и английски език.

Дисертацията „Медицински мотиви в римската елегия от Августовата епоха“ е посветена на филологически анализ на корпус от текстове от Августовата елегия, които съдържат медицински алюзии и подлежат на медицинско тълкуване. Тя се състои от 288 страници – увод, четири глави, заключение, списък на приносите и библиография. Библиографията обхваща 399 заглавия, от които 104 са първични източници, 278 заглавия цитирана вторична литература (включително издания на текстове с коментари) и 17 онлайн платформи с дигитализирани ресурси.

В уводната първа глава на дисертацията авторката въвежда в темата за влиянието на медицинската тематика и лексика върху елегията от Августовата епоха, диагностицирането на любовта като болест, представянето на влюбените като пациенти, съвпадането на симптомите на любовта и болестта, изцелението от любовната болест чрез лечение и изобщо ролята на медицинската метафорика върху любовната елегия.

Мина Петрова защитава актуалността на темата, показвайки широкия спектър от медицински алюзии и централната роля, която играе медицината в античната литература. Тя посочва редица автори и представителите на академичния кръг *Body and Medicine in Latin Poetry*, които изследват влиянието на медицината и медицинската лексика и образност в редица жанрове. В същото време според Тюмигер „остава значителна празнина точно в центъра на римската литература, където се помества Августовата литература, която вече показва зряло ангажиране с медицински идиоми, теми, дебати, практики и език“. Това според мен доказва както вписването на дисертационния труд в контекста на изследванията от последните години, така и празнината, която той запълва в рамките на тази тенденция.

Авторката представя предмета на изследването си като анализ на корпус от подбрани медицински мотиви и на медицинската метафорика като концептуален извор за поетически образи в мотива за любовната болест и нейното лечение в римската елегия от Августовата епоха – произведенията на Тибул, Проперций и Овидий. Тя мотивира този избор и с краткия период, в който римската любовна елегия просъществува като жанр, което го прави особено подходящ за фокусирано изследване.

В подглавата за целите и задачите на дисертационния труд Мина Петрова определя целта си като задълбочен анализ на диахронното развитие и трансформациите на подбрани мотиви в поезията, както и идентифициране на тези мотиви като свързани с полето на медицината. Тя изброява няколко задачи за постигане на тези цели – съставяне на първичен корпус с извори, където определени повтарящи се употреби показват присъствието на устойчив мотив в римската елегическа поезия; систематизирано проучване на отделни поетически мотиви чрез анализ на медицински език и концепции; включване на медицински интерпретации на теми и мотиви; предлагане на нов модел за класификация на някои конвенционални елегически мотиви от позицията на античната медицина и с разбирането, че римските елесици са ангажирани не само с изобразяването на любовното желание, но и с нозологията на любовта и сексуалния акт; вписване в актуалните съвременни течения в изследванията на римската литература с фокус върху телесността, емоциите и патологията.

Отделна подглава на увода е посветена на обзор на изследванията върху медицинските мотиви в елегическата поезия – на литературните модели (елинистическа поезия, неотериците, комедията, реториката, стоиците и изобщо философията), медицински и медико-философски модели (според авторката те възникват първо във философската литература и поезията и „елегическите изображения на любовта се ангажират и с чисто плътската страна, която до голяма степен провокира асоциации с физическите характеристики на страстта и оттам – с болест и медицина “ – с. 19), модела на Лукреций (важен източник според кандидатката за отелесяването и патологизирането на любовното чувство).

В последните две части на тази подглава авторката дава примери за липсата на разбиране за мястото на медицинската метафорика в поредица от

коментари и анализи на Августова елегия и обосновава нуждата от нов подход и от нова методология в изследванията.

В предпоследната подглава на увода Мина Петрова разглежда някои въпроси на методологията. Тя посочва, че концепцията за любовта като болест в римската любовна елегия се окачествява от различни изследователи като метафора, като стереотипна тема, като идея, но не и като мотив, въпреки че любовната болест е определена като мотив в жанровете, предшестваци елегията. Кандидатката доказва, че става дума за мотив, като показва подробно съответствията със седемте характеристики на мотива според Хорст Демрих. Това колебание медицинската метафорика да се характеризира като мотив авторката обяснява с това, че в елегическата поезия болестите се въвеждат косвено и перифрастично, а използването на медицински термини, като банална и конкретна лексика от ниския регистър на езика се избягва дори и в случаите, когато речникът на дадена елегия е семантично обвързан с теми като медицина и болест.

Така кандидатката достига до решението, когато изследва медицински ориентирани мотиви, да взема предвид двете семантични нива на понятията – „не само вторичните асоциации и метапоетическа символика, но и първичното, есенциално значение, което ни насочва към самата веществена форма на дадена метафора, вплитайки усещане за телесност и реализъм в нейната употреба“ (с. 32).

В частта *Методи и модели на изследване* М. Петрова предлага нови методически модели за подход към медицинската метафора и мотиви в римската елегия – идентифициране на медицински идеи (физиологични, медико-философски, терапевтични и др.) чрез съпоставки между елегическите концептуални метафори и медицинската литература от Хипократовия корпус нататък; на медицински езикови конструкции; на конкретни структурни и функционални модели, които съдържат медицински мотиви.

Следва описание на двата използвани корпуса – централния корпус, който обхваща елегите на Тибул, Проперций, и Овидий, и медицинския, който включва енциклопедията „За медицината“ на Корнелий Целз, фармакологичния трактат *De materia medica* на Педаний Диоскорид, съчинението *Compositiones*

medicamentorum на Скрибоний Ларг, както и някои по-късни съчинения. Уводът завършва с резюме на следващите глави.

Втора глава – *Мотивът за чезнещото тяло*, е посветена на мотива, който авторката дефинира като „соматично чезнене“ и изследва медицинския аспект на връзката любов-отслабване и елегическите названия и тропи за слабост (пребледняване, изсушаване, мършавост, изтощение, стопяване на плътта), както и местата, свързани с телесно изтощение и символични локализации за еротични страдания като костните структури.

Авторката първо изброява типичните названия за слабост – семантичният кръг около *tenuis/gracilis* и по-крайните *macer/macritudo/macies*, след това посочва елинистически модели на мотива (Калимах и Теокрит). В подглавата *Медицински корелации на антitezата слабост – пълнота* тя продължава с медицинската традиция, която обвързва затлъстяването със стерилност или проблеми с плодовитостта, а слабеещото тяло асоциира с последиците от половия акт. Любовта превръща влюбения в мършаво създание, а „половите сношения се обвързват цялостно с процес на нутриционна загуба и евакуация, вследствие на което тялото се смалява, чезне, топи“ (с. 46).

Следва преглед на реторическите аспекти на слабостта. Авторката показва общото между медицина и реторика в критическите метафори за храна, диета и телосложение, характерни за спора между атицизъм и азианизъм. В реториката недостатъците и слабостите на отделните стилове започват да се описват с епитети за разклатено телесно здраве. Самата декламация според античната медицина може да се прилага като терапевтична процедура, тъй като провокира дишането и усилената работа на белите дробове, коригира неправилно храносмилане. В реториката пък слабостта се асоциира с аскетичен режим, контрол и съхранение на мъжка мощ.

Аналогично в метафориката за стройното тяло в римската елегия епитетите *gracilis*, *exilis* и дори *macer* носят предимно позитивни конотации в лексиката, с която „елегическите поети идеализират себе си, своите крайници, музата си..., своите текстове като тънки, стройни, деликатни“.

В пета подглава виждаме примери за *pallor* и *macies* като симптом в елегическата поезия – главно от Овидий и Проперций, но и от техни предшественици като Лукрций и в паралел с медицински текстове. В епизода за Ехо и Нарцис съсухрянето на Ехо напомня на мършавия влюбен в елинистическата еротична поезия, а по-късно елегическите поети се оплакват, че любовта ги е превърнала в кожа и кости. Според кандидатката „фигурите на слабост могат да се интерпретират и съвсем буквално – като болестни последици от физиологично пресушаване под въздействието на страстта“ (с. 52). Това довежда до преосмисляне и на идеала за красота – стройна е онази, която е едва жива от мършавост. Бледност и отслабване са топос във физическото описание на незадоволено желание, но и резултат от „свирепа“ форма на сексуална любов, водеща до постепенно изтощение.

Именно еротичното изтощение е темата на следващата подглава. М. Петрова показва как в медицинската литература изразходването на семенна течност се смята за причина за телесно изтощение, а общият ефект от сексуалния контакт е по-скоро изтощение и слабост, отколкото облекчение. В елегията *languor* и *languidus* могат да означат „приятно и същевременно болезнено изтощение след сексуален акт“ (с. 68).

Има обаче и болестен *languor* (глава II 6.2). *Languor* („отпадналост, слабост“) и в медицинската литература и в елегията означава симптомите на заболяване, но често се използва като метонимия за болест, особено в разкази за епидемии и чуми. В поезията понятията се срещат и за да изразят престорена болест. В елегията лексиката за еротично омаломощаване може да символизира и творческо и жанрово изтощение.

В последните две подглави на втора глава се обсъжда поетичната връзка между любовната страст от една страна и костите, костния мозък, кръвта и загиването от друга. Античната медицина асоциира костите и гръбначният мозък със спермата, а римските поети възприемат цялата церебрална същност като източник на размножаване и силни емоции и като седалище на творческата сила. Тези идеи са илюстрирани с места от Проперций и Овидий.

Трета глава – *Храна, диететика и сън в елегическата поезия*, изследва храненето и съня в елегията в паралели с античната медицина. С аргумента, че според древната физиологична мисъл и диететика сънят е пряко следствие от процеса на хранене, кандидатката първо разглежда медицинските употреби на виното и храната в елегията, а след това – антитезата сън – безсъние. Според нея яденето и апетитът се възприемат като низки телесни функции, затова жанровата висота на елегията съзнателно пропуска храната и се ограничава с темата за пиенето и симпотичната тематика. И храната, и пиенето се срещат само ситуационно, като „сценичен реквизит в театралната игра на преструвки между елегическите протагонисти“ (с. 98).

В античната медицина виното се смята за лекарство, стимулира сексуалния нагон и е компонент от здравословната диета. В същото време злоупотребата с вино го превръща в анафродизиак, което може да има отрицателни последици, когато този ефект не е търсен, или положителна роля, когато става дума за лекарство срещу любовното чувство (III, 2.1). То може да изиграе такава терапевтична роля и в тежки ситуации, като тази на поета Овидий в изгнание. Ролята му на афродизиак пък е в контраст с безплодното и апатично съществуване на изгнаника в Томи. (с. 107-108)

Елегията препоръчва умереност в яденето както заради отблъсващия ефект на гледката на тъпчеща се девойка, така и заради отрицателната роля на преяждането преди полов акт (III, 3). М. Петрова илюстрира това с диетата на Корининия папагал в *Amores* II.6, с връзката между диетата в елегията и реториката, показана чрез богатството на аналогии с медицински нюанс между литература, храна и диета у Квинтилиан.

Авторката анализира Овидиевите анафродизиаки и афродизиаки и показва, че подборът и подредбата на Овидиевите съставки в *Remedia – bulbus noxius, eruca salax и ruta* – съответства точно на текста на Целз, който изброява в същия ред растенията.

Трета глава завършва с подробно разглеждане на елегическа инсомния. Сънят и неговите нарушения според М. Петрова са един от централните медицински мотиви в елегическата поезия. В медицината сънят и бодърстването са важен белег за състоянието на пациента. Сънят и храната като компоненти от здравословния режим са взаимно обусловени, а детайли

относно двата процеса формират клиничната картина на пациента в античната медицина.

В поезията безсънието е симптом за любовната болест и символичен белег на елегическото състояние. Този мотив идва още от Катул и неотеризма. Наред с любовната *insomnia* мотив в елегията е и литературното безсъние – четящият, пишещият, ученият будуват, съществува римската културна практика на нощното писане, *lucubratio*. Налице е паралел между живота на интелектуалеца, който пише нощем, и живота на влюбения, будуваш от любов и пред прага на любимата или в нейна служба. Така елегията се превръща в бодърствена песен, *carmen vigilatum*, което е илюстрирано с първата елегия от Първа книга на Тибул, с Проперций II. 3 и няколко произведения на Овидий.

Както в античната физиология, така и в елегията аналогични на безсънието са нарушенията в апетита. „Като отрицания на естествени процеси като сън и хранене, безсънието и безапетитието също се изреждат паралелно в елегическата поезия“ (с. 147).

Обратно, здравият сън се възприема в медицината като благоприятстващ фактор и това отново е в паралел с елегическата поезия, за която сънят също се асоциира с телесно охранване, а безсънието – с недохранване. Според авторката в елегията сънят придобива този терапевтичен характер, когато поетът се опитва да се отрече от собствената си елегическа естетика. Любовната грижа лишава от сън, а самият той е елемент от лечението от любовно чувство.

Четвърта глава изследва мотива за липсата на апетит и погнусата като любовна болест, съответно завръщането на апетита като елемент от любовното лечение. Тази глава разглежда „елегическата наратология на страстта като мрежа от храносмилателно преживени реакции“ (с. 39).

Според авторката анорексията е един от отличителните белези на любовното чувство в античната литература, а мотивът за безапетитието на влюбените кореспондира с представянето на любовната болест като трескаво състояние. Това съответства на редица медицински текстове, в които

сексуалната фрустрация се схваща като фактор за отключване на анорексично поведение.

Близък е следващият топос, според който за влюбения любовта замества храната. Обектите на еротичното желание често се поднасят чрез метафори за хранене и вкус, а влюбеният изпитва глад и апетит към обекта на желанието си, който става заместител на храната. Това е показано с примери от Лукреций, Проперций и Овидий. С идеята за еротична анорексия и лакома страст е свързана темата за елегическата мършавост.

М. Петрова разпознава тези класически елементи на любовното страдание и в болестта на изгнаника Овидий, който представя пример за изгнаническа трансформация на еротичните симптоми с богатство от клинични детайли.

Главата продължава с вредата от сладостта, която неизменно присъства в древната физиология и диететика. Но любовта и елегията също са сладост, затова в развоя на еротичната болест, угасващата страст се изобразява с образи на сладостна пресита и впоследствие – на лечебна горчивина. Горчивият сок е лечебен, такава е и терапията срещу любовната болест. Многобройни паралели с медицината показват медицинския произход на тези метафори. Затова са възможни места като това, в което Овидий предупреждава мъжете да не влизат в ролята на медици, подлагайки болните девойки на лечебен глад и поднасяйки им горчиви лекове.

Терапията на любовното чувство според IV, 2.4 е баланс между въздържание и пресищане, което напомня прилагането на глад и пост в античната медицина. Сладостта и отвращението са взаимосвързани. Отвращението може да бъде предизвикано от пресищане със сладост.

Пета глава е посветена на гинекологичните мотиви в елегическата поезия: бременност, аборт и раждане. Забременяването, раждането и майчинството са антиелегически теми. Според находчивата формулировка на авторката „елегията се занимава с *militia amoris* вместо с *militia laboris*“ (с. 198).

Елегическия *labor* обединява родилните мъки на жената и творенето на поезия. В елегията *labor poeticus* съдържа метафоричния образ на мъжка

бременност и раждане: поетът износва творбата и претендира за бащинство и авторство над идеите си. Творенето и писането се „зачеват“, „износват“ и „израждат“ ... трудно и мъчително; авторите са родители (auctores); малките елегически книги, кратките епистоларни елегии са дребен opus, фетуси и деца. (с. 109-199).

След преглед на гинекологичната тема в Хипократовата медицина, в която зачеването, бременността и раждането се възприемат като положителни фактори, Мина Петрова показва, че за елегическите поети е тъкмо обратното: те идеализират женското сексуално желание, лишавайки го от връзката му с репродукцията. Целта на елегическата страст за жената не е забременяване и раждане, а постигане на съвършена сексуална наслада. Към това се прибавя и фактът, че бременността е форма на недъг, тя деформира тялото на девойката и заплашва привлекателната ѝ външност. Раждането изхабява и състарява жената.

Втората част на главата изследва детайлно темите за бременността, аборта и раждането в писмото на Канака до Макарей в *Heroides XI* на Овидий в паралел с античната научна литература на гинекологична тематика, както и с Еврипидовата Федра. Детайлният анализ е изпълнен с добри филологически и интерпретационни находки на М. Петрова, за да завърши с мъките на раждането на Канака – „кулминацията в раздвоението ѝ между две перспективи, две женски роли, два противоположни жанра“ (с. 248). Абортът и медицината на дойката „не съумяват да спасят героинята от нейната неелегическа съдба“, „дистокията на Канака съставлява повратен момент на преход от елегическа към трагическа тоналност (с. 248-249).

В заключението авторката умело резюмира всичко постигнато в предните пет глави, като ясно показва как концепциите, метафориката и лексиката на римските елегици съвпадат със сведенията в научната литература.

Рефератът съдържа резюме на работата, което е понякога твърде общо и не показва конкретните постижения на отделните глави. Самата дисертация може още да се подобри преди евентуалното издаване в съответствие с

препоръките от вътрешната защита, в случаите, когато това още не е направено. Езикът на работата например е значително опростен, като са премахнати повечето англицизми и неологизми, смущаващи българското езиково чувство. При бъдещото издаване обаче е необходим още един преглед, за да звучи работата наистина добре.

4. Научни приноси

Съгласен съм с всички приносни моменти в изследването, посочени на с. 261-262. Те са формулирани сбито и би трябвало да се четат само като допълнение на изложеното в Заключение, което разкрива постигнатото много по-пълно. Аз бих обобщил тези приноси още по-сбито така:

1. Изследването обединява интердисциплинарен филологически анализ на антични художествени текстове със съпоставки с античната философска, научна и медицинска литература.

2. Работата се стреми да се впише в актуалните критически изследвания на римската литература, които поставят акцент върху телесността, емоциите и патологията.

3. Уводната част на труда предлага нови методически модели за подход към медицинската метафорика в римската елегия от Августовата епоха.

4. Приложението на тези методически подходи позволява на М. Петрова да идентифицира и подбере конкретни взаимосвързани мотиви в паралел с античната физиология, медицина и т. н. Така дисертацията проучва мотиви в римската елегия, свързани с античната медицина, които досега не са проучвани системно или дори изобщо не са установени като мотиви, като измененията на апетита у Овидий и мрежата от сродни храносмилателни реакции. С анализа им се обогатява проучването и тълкуването на медицинската образност в елегическата поезия. Петрова установява допирни точки между еротичната метафорика и нозологията на сексуалния акт в античната медицина, изследва рецепцията на Лукрециевата връзка любов-болест, *eros-nosos* и др.

5. Съставен е корпус от елегически места и откъси, отделни понятия и юнктури, цели поеми, които съдържат медицински алюзии, и по този начин подлежат на медицинско тълкуване. Издирването на тези места според мен само по себе си е сериозен труд, заслужаващ висока оценка.

6. Направен е превод на множество медицински извори за първи път на български език, като по този начин се формира малък корпус, фокусиран върху древната научна мисъл, особено в полето на сексуалността, диететиката и сексуалните разстройства.

5. Заключение

Кандидатката демонстрира задълбочени познания по латински език и римска литература, особено върху римската елегия. Темата изисква задълбочено познаване на множество антични текстове и вторична литература. М. Петрова е положила сериозен труд да издири многобройни места и да установи паралели между лексиката и концепциите на античната медицинска литература и римската елегия.

Мина Петрова е постигнала поставените в началото на изследването цели. Изследователският анализ е извършен последователно, демонстрирайки научните приноси, постигнати в дисертацията.

Поради изложените причини считам, че дисертацията и научните публикации в достатъчна степен демонстрират приноса, уменията и компетенциите на кандидатката и отговарят на изискванията на Закона за развитието на академичния състав, Правилника за прилагането му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Всичко това ми дава основание да дам положителна оценка на дисертационния труд и да препоръчам на членовете на уважаемото научно жури да гласуват положително за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.1. Филология – Класически езици на Мина Петрова.